

Dünya şöhrətli jurnalist, Rusiyanın TASS informasiya agentliyinin Baş direktorunun birinci müavini Mixail Qusman "Sobesednik" qəzetinə müsahibə verib. O, müsahibədə Qarabağda separatizmdən, Sovet İttifaqının dağılmasından, özünün peşəkar fəaliyyətindən danışib. AZƏRTAC müsahibəni təqdim edir.

Qərbin xüsusi xidmət orqanları təqsirkardır

- Mixail Solomonoviç, üçgünlük avqust qiyamının baş verdiyi, sonra isə Sovet İttifaqının dağıldığı 1991-ci ili necə xatırlayırsınız?

- Mən o zaman SSRİ Gənclər Təşkilatları Komitəsinin mətbuat mərkəzinin rəhbəri işləyirdim. Həmin avqust günlərində mən həyat yoldaşımla Moskva ətrafında istirahət evində idik. Hamı kimi televiziorda "Qu gölü"nü, sonra Dövlət Fövqəladə Vəziyyət Komitəsinin üzvlərinin mətbuat konfransını gördük. Yəni, mən də digər vətəndaşlarımız kimi əvvəlcə hər şeyi öyrəndim.

Bazar ertəsi səhər işə getdim. Bax, elə orada, arası kəsilmədən mənə zəng edən əsasən xarici həmkarlarımdan baş verənlər haqqında daha dəqiq informasiya almağa başladım. Öz növbəsində onlar mənim şərh verməyimi xahiş edirdilər, lakin düzünü desəm, mən heç bilmirdim nə cavab verim. Ancaq nədənsə, yəqin intuitiv olaraq, mənə lap əvvəldən belə bir hiss var idi ki, bütün bunlar uzun sürməyəcək.

Əlbəttə, mənim tərəfimdən demək cəsarətli olardı ki, mən o zaman Sovet İttifaqının dağılacağını qabaqcadan duya bilərdim. Hərçənd gizlətmirəm, qəlbimdə belə fikirlər dolaşırdı. Axı, bundan xeyli əvvəl müxtəlif respublikalarda münaqişə həyəcanları baş vermişdi. Məsələn, keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində separatizm hərəkatı hələ 1988-cil ildə başlamışdı. Hesab edirəm ki, Sovet İttifaqının dağılmasının kökü məhz oradan qaynaqlanır, məhz orada separatçılar ilk dəfə sərhədi dəyişməyə cəhd göstərirdilər və bununla da Helsinki aktını pozmağa çalışıblar.

- Yeri gəlmişkən, Qarabağda münaqişə haqqında bu yaxınlarda yenidən danışıldı və orada silahlı qarşıdurma yenidən başlandı. Siz necə hesab edirsiniz, nə üçün bu, o zaman, 1988-ci ildə başladı? Bu münaqişə kim üçün sərfəli idi?

- Ondan başlayım ki, mən bütün Qarabağı, demək olar, piyada gəzib-dolaşmışam. Məsələ ondadır ki, 1973-cü ildən 1986-cı ilə qədər Azərbaycan SSR Gənclər Təşkilatları Komitəsində işləyərək, mənə, o vaxt deyildiyi kimi, eyni zamanda, Azərbaycan Komsomolu Mərkəzi Komitəsindən keçmiş Stepanakert (Xankəndi - red.) şəhər komsomol təşkilatına nəzarət etmək tapşırığı verilmişdi. Yeri gəlmişkən, Ermənistanın 2-ci və 3-

cü prezidentləri həmin vaxt bu şəhərin komsomol komitəsində çalışırdılar. Mənim vəzifəmə ayda ən azı iki dəfə Qarabağa səfər etmək daxil idi və buna görə də orada insanların necə yaşadığını şəxsən bilirəm. Üstəlik oraya gəndə hotelde deyil, həmkarlarımla evlərimdə qalırdım. O dövrü xatırlayaraq, tam məsuliyyətlə deyə bilərəm ki, bəzi qarabağlı ermənilərin və azərbaycanlıların bir yerdə yaşamasının mümkünsüzlüyü barədə yayılmış fikir ağ yalandır. Hər halda mən şahidəm ki, həmin illərdə orada yaşayanların hamısı, - bu isə həm də ruslar, yəhudilər, ləzgilər, tatarlar və başqa millətlərin nümayəndələri idi, - Azərbaycanın bu bölgəsində çox mehriban yola gərdilər.

Əminəm ki, separatizmin öldürücü zəhəri təkçə fanatik millətçilərin beynində yaranmayıb, həm də kənardan gətirilib, bunun arxasında konkret Qərbin xüsusi xidmət orqanları dururdu. Bu, sovet torpağında rəngli inqilabın ilk cəhdi idi. Məqsəd aydın idi - Sovet İttifaqının dağılması. Gördüyüm bir çox sənədlər mənim belə düşünməyimə əsas verirdi.

- Bəs sovet xüsusi xidmət orqanları bunu etməyə necə yol verdilər?

- Təəssüf ki, mərkəzi hakimiyyət, mənim fikrimcə, bu hadisələrə reaksiyasında çox gecikdi. Düşünürəm ki, informasiya da Moskva-yə kifayət dərəcədə qeyri-dəqiq, bəzən birtərəfli və böyük gecikmələrlə gəlirdi. Nəticədə həm ölkənin rəhbərliyi, həm də xüsusi xidmət orqanlarının rəhbərliyi sanki hadisələrin inkişafının arxasınca gedirdi, sonra isə bu hadisələri artıq geri döndərə bilmədilər. Görünür, ölkənin ozamankı rəhbərliyi separatizm metastazlarının təhlükəsini başa düşmürdü. Yeri gəlmişkən, bu yaxınlarda öz məqaləsində Qorbaçov da bunu etiraf edib.

Separatizm istənilən ölkə üçün bəladır, o, həmişə ağır nəticələr doğurur və insanlara yalnız bədbəxtlik gətirir. Az adam xatırlayır ki, 1991-ci ilin sentyabrında Yeltsin Nazarıbəyevlə Qarabağa getdi, onlar hamını barışdırmağa, Konstitusiyaya quruluşunun bərpasına kömək göstərəcəklərinə ümid edirdilər. Lakin separatçılar onların təkliflərini qəbul etmədilər və onlar nəticəsiz qayıtdılar. Yaddan çıxarmaq olmaz ki, bütün beynəlxalq rəsmi sənədlərə, o cümlədən BMT-nin bir neçə müvafiq qətnaməsinə görə, keçmiş Dağlıq Qarabağ ərazisi Azərbaycana məxsusdur.

Prezidentə sonsuz inam

- Sizin erməni dostlarınız var?

- Əlbəttə, var və biz normal ünsiyyətdəyik. Sizə deyim ki, ötən ilin payızında Qarabağ müharibəsi zamanı, mənə, demək olar, az qala hər gün, gənclik tanışlarımdan və ya dostlarımdan olan, talelərin-

də Qarabağ separatizminin iz qoyduğu bakılı ermənilərdən zənglər gəlirdi. Bir dərinədən düşünün, 1980-ci illərin sonunadək Bakıda rəsmi statistikaya görə, təxminən 300 min erməni yaşayırdı ki, bu da keçmiş Dağlıq Qarabağda yaşayanlardan iki dəfə yarım çoxdur.

Erməni diasporu (yeri gəlmişkən, biz heç belə söz də bilmirdik, sadəcə, özümüzü bir ailə kimi hiss edirdik) Azərbaycanda, xüsusən də Bakıda tamamilə dinc və firavan yaşayırdı. Buna görə də keçmiş Dağlıq Qarabağda separatizm hərəkatı başlananda azərbaycanlılar bunu xəyanət hesab etdilər.

- Mənə danışblar ki, 2000-ci illərin əvvəllərində azərbaycanlılar rus kişilərlə ünsiyyət qurmurdular. Mağazalarda üzlərinə baxmırmışlar, kafelərdə xidmət göstərmirmişlər.

- Tamamilə cəfəngiyyətdir! Hətta bunu müzakirə etmək gülüncüdür. Bakıda minlərlə rus var, yüzlərlə məktəbdə tədris rus dilində aparılır. Demək olar, bütün ali məktəblərdə rus dilində fakültələr var, Bakı Slavyan Universiteti uğurla fəaliyyət göstərir, Bakıda Rus Dram Teatrının isə yüzdən çox yaşlı var. Elə gün olmur ki, şəhərin konsert meydanlarından birində məşhur rusiyalı artistlərdən kimə çıxış etməsin.

Burada rus mədəniyyətinin müasir Azərbaycan mədəniyyətinə tarixən təsirini qeyd etməyə bilmərəm. Məsələn, simfonik musiqi. Azərbaycan musiqisinin dünya şöhrətli klassiki Qara Qarayev böyük Dmitri Şostakoviçin tələbəsi olub. Bu ilin payızında yüz illiyi qeyd olunacaq Bakı Musiqi Akademiyasının yaranmasında Moskva və Sankt-Peterburqun görkəmli professorlarının da böyük xidmətləri olub.

-Bu gün Azərbaycana İlham Əliyev rəhbərlik edir. Ona qədər isə atası Heydər Əliyev Prezident idi. Məgər belə varislik demokratiyadır?

- Sizin sualınız ən azı on beş il gecikib. Azərbaycan xalqının Prezident Heydər Əliyevə elə inamı və etimadı var idi ki, o, həmin vaxtadək kifayət qədər böyük həyat məktəbi keçmiş İlham Əliyevi özünün varisi qismində dəstəkləyən zaman insanlar seçkilərdə bununla razılaşırdılar. Bütün sonrakı illər təsdiq etdi ki, Azərbaycanın Ümummilli Lideri yanılmayıb.

Hətta Mossad həsəd aparar

-Siz bir çox ölkələrin hakimiyyət nümayəndələri ilə - prezidentlərlə, hökumət başçıları ilə, monarxlarla, böyük beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri ilə çoxsaylı müsahibələr aparmısınız. Onların bəzisinə baxan zaman mənə elə gəlirdi ki, siz söhbəti nəse yumşaq aparırsınız. Kəskin mövzulardan qəsdən qaçırırsınız?

- Siz yəqin haqlısınız, mən öz müsahibələrimi nə qədər kəskin olarsa bir o qədər yaxşıdır prinsipi üzrə qurmuram. Məsələ ondadır ki, mən çoxdan hesab edirəm, jurnalist sənəti, üstəlik müsahibə janrında, müəyyən mənada həkim sənəti ilə qohumdur.

Məlum olduğu kimi, həkimlərdə müxtəlif ixtisaslar olur: cərrahlar, terapevtlər, pediatrlar, ginekoloqlar və s. Bax beləcə, müsahibə aparənlar da bir növ ixtisaslaşırlar: bir qismi öz müsahibinə, obrazlı desək, skalpelsiz yanaşır, digəri ümumiyyətlə patoloq-anatom rolunda çıxış edir, ona siyasi meyitlərdən müsahibə götürmək xoş gəlir. Mən terapevt-həkimin oğlu kimi, müsahibə-portret yaratmaq, insanı olduğu kimi, üreyinin necə döyündüyünü göstərmək, suallarımla onu küncə sıxışdırmamaq vəzifəsini qarşıma qoyuram.

Sonra mənə elə gəlir ki, qəhrəmanla bu tərdə danışanda, o, daha çox açılır. Bu halda mənə son dərəcə vacibdir ki, həmsöhbətimə mənimlə danışmaq maraqlı olsun. İnanın, müsahibəni son dərəcə səylə hazırlayı və gələcək qəhrəmanım haqqında informasiyanı diqqətlə toplayıram. İsrailin filateliya hərəsi olan Prezidentinə onun markalara marağı haqqında sual verdim, o isə təəccübləndi və soruşdu: "Sizdə bu informasiya haradandır? Mossadın və ya MTN-dən?". Mən isə cavab verdim: "Cənab Prezident, mən dünyanın ən yaxşı informasiya agentliyində - TASS-da işləyirəm və bizim informasiyaya həm MTN, həm də Mossad həsəd aparır".

- Elə olubmu ki, hökumət nümayəndələrindən kimsə sizə bu və ya digər insanla nə haqqında danışmağı israrla tövsiyə edib?

- Bir dəfə də olmayıb! Düz sözümdür! Yalnız mən özüm TASS-ın rəhbərliyi ilə öz qəhrəmanlarımı seçir, onlarla danışacağım mövzuları müəyyənləşdirirəm. Doğrudur, bizim XİN-lə tez-tez məsləhətləşirəm və konsultasiya alıram. Düşünürəm ki, özümü peşəkar və savadlı insan hesab etmək, beləliklə də maraqlı qəhrəmanlar seçmək, aktual mövzularda söhbət etmək hüququm var.

Bilirsiniz, iyirmi ildir efirə çıxan "Hakimiyyət formulu" verilişimdə dünya ölkələri liderləri ilə təqribən 400 müsahibə aparmağa nail olmuşam. Göz dəyməsin, bizim proqramımıza ciddi irad bildirildiyi hal olmayıb. Bundan başqa, zaman keçəndən sonra danışa bilərim (öyünməyimi bağışlayın): 2003-cü ildə ABŞ Prezidenti Corc Buşa olan proqram efirə gedəndən sonra Vladimir Vladimiroviç Putin mənə zəng vurdu və yaxşı müsahibəyə görə təbrik etdi. Mən həmin zəngə görə ona çox minnətdaram.

Putinə sual var

- Xüsusi xidmət orqanlarından kiminləsə qarşılaşdığınız hal olubmu?

- Mən bir o qədər başa düşmədim, siz "qarşılaşmaq" feilində nəyi nəzərdə tutursunuz? Biz sovet dövründə gözəl dərk edirdik ki, bizim komsomol beynəlxalq fəaliyyətimiz bu və ya digər xidmətlərin nəzarət dairəsindədir, lakin bizə xüsusi olaraq heç kim heç bir göstəriş vermirdi və bizimlə söhbət aparmırdı. Bununla belə, onu da

bilirdik ki, bizim fəaliyyətimizi hər şeydən əvvəl Qərbin xidmət orqanları daha böyük diqqətlə müşahidə edirdilər. O zaman mövcud oyun qaydaları belə idi. Yeri gəlmişkən, beynəlxalq görüşlərdə, konfranslarda belə əməkdaşları tanımaq böyük zəhmət tələb etmirdi, çünki onların hamısı bir-birinə oxşayırdı. Yəqin hər peşə zahiri görkəmə də öz möhürünü vurur.

- Sizdən nə vaxtsa xəbərcilik edən olubmu?

- Yəqin ki, hə. Bunun olmaması qəribə olardı. Mənim haqqımda müxtəlif ünvanlara bir neçə axmaq anonim yazan insanı eynən bu yaxınlarda kifayət qədər asanlıqla müəyyən etdim. O, mənim rəhbərliyəmə və digər yüksək kabinetlərə elə cəfəngiyyət yazmışdı ki, onlarda gülüşdən başqa heç nə doğurmamışdı. Onlar mənə gizlincə göndərilmiş bu məktubları göstərirdilər də. Bu insan, təəssüf ki, bizim jurnalist cameəsindədir, biz onilliklərdir tanışlıq, o, hətta mənim yerimdirdir. Əlbəttə, o, bunu hansısa gözügötürməlikdən etdi, ola bilsin, sadəcə, məni ləkələmək istədi, halbuki mən ona heç bir pisiyyət etməmişəm. Bu hadisəni şəxsən bilən yaxın azərbaycanlı dostumun, çox məşhur və çox istedadlı insanın mənə dediyi kimi: "Qulaq as, axı, onun övladları, nəvələri var. Onlar biləndə ki, o, bəsit anonimçidir, onların üzünə necə baxacaq?"

- Nəyə görə sizə paxıllıq edirlər?

- Kim bilir? Yəqin mən o insanlardanam ki, məşhur "Lazım olanı et, olan isə olacaq!" düsturunu qəbul edir. Hesab edirəm ki, öz həyatımı düzgün qururam. Mən heç vaxt heç kimə xəyanət etməmişəm, mən dostluğa sadıqəm, peşəkar korporasiyaya sadıqəm, valedəyrlərin xatirəsinə, insan birgə yaşayışı qaydalarına sadıqəm, inanıram ki, vicdan deyilən anlayış var. Mən öz ölkəmə - Rusiyaya sadıqəm və vicdanla xidmət edirəm. Mənə heç kim lobbilik etməyib, himayədarlıq etməyib, həyatda hər şeyə özüm nail olmuşam. Mən, həmçinin son dərəcə zəhmətkeş insanam, öz işimi sevirəm, özümü ondan kənarda təsəvvür edə bilmirəm. Bilirsiniz, gözəl şair Yuri Levitanskiyin belə sətirləri var:

Qadını, dini, yolu.
Hər kəs seçir özü üçün
İblisə, ya Peyğəmbərə xidməti
Hər kəs seçir özü üçün.

- Vladimir Putinə hansı sualı verərdiniz?

- Mənim son dərəcə şəxsi bir sualım var. Məsələ ondadır ki, mən Vladimir Visotskiyin yaradıcılığını çox sevirəm. Mənə danışblar ki, Putin də onun yaradıcılığının pərəstişkardır. Bundan başqa, böyük Yuri Petroviç Lyubimov mənə deyib ki, Vladimir Vladimiroviç işi ilə əlaqədar Peterburqdan Moskvaya köçəndən sonra Taqanka Teatrında baxdığı ilk tamaşa "Visotski" olub. Bax, mən də Prezidentdən soruşmaq istəyirdim, Vladimir Visotskiyin hansı mahnısını daha çox sevir.